

dijkgraaf & fresco

Folia NR. 32

Alles onder controle? 22.5.09

Een van de definities van beschaving is dat we steeds meer controle krijgen over onze impulsen. We beheersen ons, om onze medemens niet lastig te vallen, te belédigen of te bedreigen. Zo is het beschaafd om de ander niet in het gezicht te hoesten en geen geluiden te maken bij het eten. Om samen te kunnen leven, moeten we ons aan regels houden: niet stelen, niet doodslaan enzovoort. Tot zover is dat oude koek, ooit prachtig beschreven door Norbert Elias. Maar er is iets nieuws aan de hand. Want toch neemt de beschaving niet automatisch toe met de toename van onze economische welvaart. Je hoeft maar even met het openbaar vervoer te reizen of je op straat te begeven, om te weten dat de nieuwste actie van de SIRE tegen onbeschoft gedrag meer dan terecht is. We slaan elkaar niet meer met de knoet het hoofd in, maar egoïsme viert hoogtij. We houden zitplaatsen bezet, dringen voor, snijden anderen de pas af, gooien troep op straat en noem maar op. De publieke ruimte is een slagveld van slechte manieren.

Tegelijkertijd worden we, als hoog ontwikkelde samenleving, bedreigd door nieuwe, anonieme gevaren van terrorisme en criminaliteit. We voelen ons steeds onzekerder, hoewel ons leven feitelijk veiliger is geworden. Overal worden we nu met camera's bespied door de staat en bedrijfsveiligheidsdiensten. We zijn vrijer in onze individuele keuzes dan alle generaties voor ons, maar tegelijk worden we ook grootschaliger gecontroleerd.

Dat leidt tot een dilemma. Beperkt die toenemende controle onze ontwikkeling? Kunnen wij niet op een andere manier omgaan met de onzekerheid en het egoïsme die nu eenmaal bij de globalisering en schaalvergroting horen? Moeten we niet juist inzetten op individueel en collectief verantwoordelijkheidsgevoel in plaats van op controle? Hangen wij, terwijl we denken vrij te zijn, eigenlijk als marionetten aan touwtjes?

Daarover praatte ik met vijf Leidse studenten. Ze vormen het bestuur van de Veerstichting, die begin oktober zijn dertigste symposium houdt over dit thema. We aten in de Amsterdamse Pijp en discussieerden de hele avond. Zo hoort het ook, over zo'n moeilijk onderwerp. Eigenlijk, bedenk ik op de fiets naar huis terwijl ik voor de zoveelste keer wordt uitgescholden door een medeweggebruiker, is dit een écht Amsterdams thema. En is de UvA niet juist de universiteit van de onaangepastheid, van de vrijheid boven de controle, maar ook van Elias? Dus, Amsterdamse studenten, er zijn nog een paar weken om een essay hierover in te leveren en echt Amsterdams geluid te laten horen!

<http://www.veerstichting.nl/nl/symposium-2009/>

Louise O. Fresco is universiteitshoogleraar duurzame ontwikkeling.